

est corporis bona; quibus ille perditis si forte succumberet, atque ad impietatem cor inclinaret, etiam bona animi deperirent, quibus perdendis jam in corpore sæviens vicinius tentator instabat. Denique ille vir in tanta tentatione, ubi erat animi bonis proxima tribulatio, quamvis multa prophetice loquatur, longe tamen loquitur aliter, quam cum illa externa bona deperissent, in quibus filios non amiserat, sed præmiserat.

XXXV. Clamat ergo Martyris anima transfigurata in Christum, cum jam in carne tribulari cœperit, et dicit Deo, a quo derelicta est in terrena felicitate, sed quæ cum illo est in spe vitæ æternæ, « Ne discedas a me, » quoniam tribulatio proxima est: » non est in agro meo, non in auro, non in pecore, non in tectis atque parietibus, non in meorum orbitatibus; sed in carne mea est, cui copulor, cui connector, cujus sensum non habere non possum, unde me de proximo urget, ut a patientiæ virtute deficiam: « Ne discedas a me: quoniam non est qui » adjuvet, » neque amicus, neque propinquus, neque humana laus, neque præteritæ recordatio voluptatis, neque aliquid eorum, quo terrenæ felicitatis ruina fulcitur, neque ipsa quæ in animo est meo humana virtus; quia si tu deseris, quæ hominis virtus? « Quid est enim homo, » nisi quod memor es ejus¹? »

XXXVI. « Circumdederunt me vituli multi, » hoc est minores in plebe, « Tauri pingues obsederunt me, » hoc est, superbi ac divites, principes plebis. « Aperuerunt in » me os suum, » clamantes, Crucifige, crucifige²: « Quasi » leo rapiens et rugiens: » rapuerunt enim comprehensum adducentes ad præsidem, et rugierunt petendo ejus mortem. « Sicut aqua effusus sum, » tanquam ut in me lapsi caderent persecutores mei. « Dispensa sunt omnia

¹ Psal. xxi, 13, 14. — ² Luc. xxiii, 21.

» ossa mea¹.» Quid sunt ossa, nisi corporis firmamenta? Corpus autem Christi, Ecclesia. Firmamenta autem Ecclesiæ qui, nisi Apostoli, qui etiam columnæ alibi nuncupantur? Hi utique dispersi sunt, cum ad passionem ipse duceretur, vel cum esset passus et mortuus. « Factum » est ergo cor meum tanquam cera liquescens in medio » ventris mei.» Hoc sane quemadmodum capiti nostro ipsius corporis salvatori coaptetur, invenire difficile est. Neque enim nisi magno pavore contingit, ut cor velut cera liquescat humanum: quod unde in illo fieri posset, qui potestatem habebat ponendi et recipiendi animam suam²? sed profecto aut infirmorum suorum in se translit causam, sive illorum qui metu mortis pavescent, sicut ipse Petrus ex egregio præsumptore tam creber negator effectus; sive illorum qui tristitia salubri contabescunt, sicut idem ipse Petrus cum amare flevit. Nam et tristitia quasi solvit cor: unde dicitur etiam græce quod appellata sit λύπη. Aut certe profundum sacramentum nos intelligere voluit, ut cordis sui nomine significaret Scripturas suas, ubi ejus utique latebat consilium, quod tunc apertum est, cum ea quæ de illo prophetata fuerunt passus implevit. Solutæ sunt ergo Scripturæ ejus in iis, quæ perfecta sunt adventu ejus, nativitate, passione, resurrectione, glorificatione. Quis enim jam ea non intelligit in Prophetis, quando usque ad intellectum etiam carnalis multitudinis pervenerunt? quam fortasse significavit medio ventris sui, ut in ejus corpore, quod est Ecclesia, quasi ventris locum habeat carnalis et infirmior multitudo. Aut si ventris nomen magis interioribus competit, ad eos potius, qui perfectiores sunt, Scripturarum intellectum pertinere monstratum est, cum cor ejus, id est Scripturæ ejus, quæ continent consilium ejus, in

¹ Psal. xii, 15. — ² Joan. x, 18.

medio eorum, hoc est in cogitatione eorum, tanquam cera dissolvitur, hoc est fervore spiritus aperitur, disputatur, exponitur.

XXXVII. « Exaruit velut testa virtus mea¹. » Testa igne firmata est: sic et virtus corporis Christi non sicut foenum igne consumitur, sed sicut testa passione velut igne firmatur. « Vasa enim figuli probat fornax², » sicut alio loco Scriptura dicit: « Et homines justos tentatio » tribulationis. Et lingua mea adhæsit faucibus meis. » Potest quidem silentium ejus significatum videri, quod et alius Propheta commendat, cum dicit: « Sicut agnus » coram tondente se fuit sine voce³. » Sed si linguam ejus, eos in ejus corpore, quod est Ecclesia, intelligamus, per quos suum loquitur Evangelium; tunc ejus faucibus adhærent, cum a præceptis ejus non recedunt.

XXXVIII. Quod vero sequitur, « Et in pulverem » mortis deduxisti me, » quomodo capiti coaptabitur? quandoquidem corpus ejus, quod tertia die resurrexit, non est utique in pulverem dissolutum? nec aliter exposuerunt Apostoli⁴, quod in alio Psalmo positum est, « Neque » dabis sanctum tuum videre corruptionem⁵; » nisi quia ejus caro non est corrupta, quæ tam celeriter resurrexit. Unde item in alio Psalmo dicit, « Quæ utilitas in san- » guine meo, dum descendo in corruptionem? Numquid » confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem » tuam⁶: » hoc scilicet dicens, quod si eo modo, quo et cæteri, mortuus dimitteretur in pulverem, et caro ejus resurrectioni ultimæ servaretur, nulla esset utilitas in sanguine ejus; quia nihil prodesset mors ejus, nec annuntiaretur veritas Dei, quæ illum continuo resurrecturum esse prædixerat. Quid sibi vult ergo quod hoc loco

¹ Psal. xxi, 16. — ² Ezech. xxvii, 6. — ³ Isai, lxxi, 7. — ⁴ Act. ii, 25. — ⁵ Psal. xv, 10. — ⁶ Id. xxix, 10.

ait: « Et in pulverem mortis deduxisti me? » nisi corpus ejus accipiamus Ecclesiam, in qua illi, qui pro ejus nomine passi sunt vel patiuntur, non ita ut ipse cito resurgunt, sed in mortis pulverem deducuntur, tum resurrecturi, cum illud tempus venerit, de quo in Evangelio dicit: « Veniet hora quando omnes qui in monumentis » sunt audient vocem ejus, et procedent¹? » Aut certe tropice pulverem mortis ipsos Judæos intelligi voluit, in quorum manus deductus est. Scriptum est enim, « Non » sic impii, non sic; sed tanquam pulvis quem projicit » ventus a facie terræ². »

XXXIX. Denique sequitur; « Quoniam circumdede- » runt me canes multi: concilium malignantium obsedit » me³: » tanquam ipsos dixerit pulverem mortis in quem deductus est, quos dixit canes multos et concilium malignantium, canes eos videlicet appellans, qui plerumque contra innocentes latrant, cum quibus non habent consuetudinem. Jam vero in iis quæ subjungit, tanquam Evangelium recitatur. Crucifixio quippe ejus exprimitur in eo quod dicit: « Foderunt manus meas et pedes meos, » dinumeraverunt omnia ossa mea. Ipsi vero considera- » verunt et conspexerunt me⁴. » Fossæ sunt enim clavis manus et pedes ejus, et cum extenderetur in ligno quodam modo numerata sunt ossa ejus. Consideratus est autem atque spectus quid illi futurum esset, et utrum veniret Elias et liberaret eum.

XL. Jam illud quod sequitur, nullius expositionis indiget, « Diviserunt sibi vestimenta mea et super vestem » meam miserunt sortem⁵. » Verba deinde quæ subtexuntur, orantis sunt, tam ex persona capitis, id est, hominis mediatoris, quam ex persona corporis, quod est Eccle-

¹ Joan. v, 18. — ² Psal. i, 4. — ³ Id. xxi, 17. — ⁴ Ibid. 18. — ⁵ Matth. xxvii, 49.

sia, quam dicit etiam unicam suam. « Tu autem Domine, » inquit, ne longe facias auxilium tuum¹, » hoc ad ejus carnem pertinet; cujus resurrectio non in longum est missa, ut aliorum. « In defensionem meam aspice: » ne quid noceant inimici, qui sibi videntur aliquid potuisse carnem perimendo mortalem. Non autem nocent, si defendente gratia Dei, non eis ad malum anima superata consentiat. Sic enim et alibi prophetatum est; « Terra » tradita est in manus impii, » hoc est caro terrena.

XLI. « Erue a framea animam meam². » Framea gladius est; nec utique tali ferro Christus occisus est, sed cruce; nec latus ejus gladio, sed lancea percusserunt. Translato ergo verbo, frameam linguam dixit persequentium, sicut in alio Psalmo dicitur, « Et lingua eorum » gladius acutus³. » Unde quia in ejus carne lingua prevaluit malignorum, orat ut animæ nihil noceat, cum dicit: « Erue a framea animam meam: » ut hæc in prophetia oratio, si ad caput corporis referas, non videatur velut indigentis petitio, sed potius rei futuræ figurata prædictio. Aut certe, quia corpus ejus, hoc est Ecclesia, graves persecutiones fuerat perpessura, frameam dixit, qua maxime trucidati sunt Martyres, unde vult eorum animas erui, ne timeant eos qui corpus occidunt, animam autem occidere non possunt, et consentiant ad illicita. Aut etiam in ipsorum passionibus inimicorum linguam frameam dicit, unde animam suam, hoc est animam corporis sui, animam sanctorum suorum vult erui.

XLII. Quod autem sequitur, « Et de manu canis unicam meam, » nihil aptius quam unica Ecclesia mihi videtur intelligi. Canem vero appellavit mundum, non

¹ Psal. xxi, 20. — ² Ibid. 21. — ³ Id. lvi, 5.

ratione sed consuetudine contra insolitam veritatem latrantem. Hæc est enim canum natura, ut cum quibus habent consuetudinem, sive illi boni, sive mali sint, non ad eos latrent; insolitorum autem personis visis, etiam innocentibus irriterentur. Manu autem canis, potestatem mundi significavit. Cujus etiam regnum, infestum futurum corpori suo, id est Ecclesiæ suæ leonis nomine figuravit in eo quod adjunxit: « Salvum me fac de ore » leonis¹. » Unde est scriptum, « Nihil interest inter minas regis et iram leonis²: » quanquam et diabolus apostolus Petrus leoni comparet rugienti et quærenti circumcundo quem devoret³. Superbosque hujus mundi Christianis humilibus adversaturos ostendens, consequenter dicit: « Et a cornibus unicornium humilitatem » meam. » Ideo quippe in unicornibus superbi intelliguntur; quia superbia odit consortium, et quantum in ipso est, solus cupit eminere omnis superbus.

XLIII. Jam nunc attende ubi sit fructus, vel quod derelictus est, ne exaudiretur pro terrena felicitate, non ad insipientiam, sed ut saperemus qui novi gratia Testamenti desiderare debeamus: vel quod non est derelictus, sed exauditus in eo quod ait: « Ne discedas a me, » qui dixerat, « Quare me dereliquisti: » quod utique contrarium est, nisi illud ad aliud, hoc ad aliud referatur. Attende et audi quantum sapis, hauri quantum capis, quantumque ipse rem tantam eloqui valeo, imo quantum tribuit ille, qui nos exaudit, et in Christo in quantum homo mediator est inter nos et Deum⁴, et cum Christo in quantum Deus æqualis Deo, et « Potens est facere, » ut ait Apostolus, supra quam petimus aut intelligimus⁵: » vide in hoc Psalmo Testamenti Novi gratiam,

¹ Psal. xxi, 22. — ² Prov. xix, 12. — ³ 1 Petr. v, 8. — ⁴ 1 Tim. ii, 5. — ⁵ Ephes. xiii, 20.

vide illius derelictionis, tribulationis, deprecationis fructu quid agatur, quid insinuetur, quid commendetur, quid illustretur. Intuere quid legamus tanto ante prophetatum, quid jam cernamus impletum. « Narrabo nomen » tuum, inquit, fratribus meis, in medio Ecclesiae cantabo te¹. » Fratres illi sunt, de quibus in Evangelio ait, « Vade, et dic fratribus meis². » Ecclesia illa est, quam modo dixit unicam suam: hæc est unica Catholica, quæ toto orbe copiosa diffunditur, quæ usque ad ultimas gentes crescendo porrigitur. Unde in Evangelio dicit: « Et prædicabitur hoc Evangelium in universo orbe, in » testimonium omnibus gentibus; et tunc veniet finis³. »

XLIV. Quod autem ait, « Cantabo, » hoc est illud canticum novum, de quo in alio Psalmo dicitur, « Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis » terra⁴. » Habes hic utraque, et quo cantico cantaturum se dixerit, et in cujus Ecclesiae medio: illud pertinet ad novum canticum, hæc ad omnem terram. Ipse quippe cantat in nobis cujus gratia cantamus, sicut dicit Apostolus: « An vultis experimentum ejus accipere: qui in » me loquitur Christus⁵? » Medium vero Ecclesiae ad eminentiam scilicet referas, et ad ipsam manifestationem; quia omnia quanto clarius nota sunt, tanto magis in medio esse dicuntur: vel certe ad interiores Ecclesiae, quia interiora sunt media. Neque enim omnis, qui labiis personat, cantat canticum novum; sed qui eo modo cantat, ut Apostolus admonet dicens: « Cantantes et psallentes » in cordibus vestris Domino⁶. » Intus enim est hoc gaudium, ubi vox laudis et canitur et auditur; qua voce laudatur, qui gratis amandus est toto corde, tota anima, tota mente, amatoremque suum accendit in se gratia

¹ Psal. XXI, 23. — ² Joan. XX, 17. — ³ Matth. XXIV, 14. — ⁴ Psal. XCV, 1. — ⁵ 2 Cor. XIII, 3. — ⁶ Ephes. V, 19.

Spiritus sui sancti. Quid enim aliud est canticum novum, quam laus Dei?

XLV. Denique sequitur, et hoc evidentius demonstrat. Cum enim dixisset: « Narrabo nomen tuum fratribus meis¹, » quia Deum nemo vidit unquam, sed unigenitus Filius qui est in sinu Patris ipse enarravit²; atque adjunxisset, « In medio Ecclesiae cantabo te: » quomodo cantavit, id est quia in nobis cantavit, cum proficimus in nomine, quod narravit fratribus suis; et quia laudem Dei cantavit in nobis, continuo manifestavit, dicens: « Qui timetis Dominum, laudate eum³. » Quis autem veraciter laudat, nisi qui sinceriter amat? Tantumdem ergo est ac si diceret, Qui timetis Dominum, amate eum. « Dixit enim homini, » sicut scriptum est, « Ecce pietas est sapientia⁴. » Porro pietas cultus Dei est, nec colitur ille nisi amando. Summa igitur et vera sapientia est in præcepto illo primo, « Diliges Dominum » Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua⁵. » Ac per hoc sapientia est charitas Dei; nec diffunditur in cordibus nostris, nisi per Spiritum sanctum qui datus est nobis⁶. « Initium autem sapientiae timor Domini⁷. » Et timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem⁸. Proinde præmissus timor in cor nostrum, pellit inde consuetudinem malorum operum, et servat charitati locum, qua tanquam domina veniente, ut illa insidat, abscedit.

XLVI. Ergo « Qui timetis Dominum, laudate eum⁹; » ut Deum non serviliter, sed libere colatis, eum amare discite quem timetis, et poteritis laudare quod amatis. Timentes enim Deum homines Veteris Testamenti, prop-

¹ Psal. XXI, 23. — ² Joan. I, 18. — ³ Psal. XXI, 24. — ⁴ Job. XXVIII, 28, juxta LXX. — ⁵ Matth. XXII, 37. — ⁶ Rom. V, 3. — ⁷ Psal. CXL, 10. — ⁸ Joan. IV, 1. — ⁹ Psal. XXI, 24.

ter litteram terrentem et occidentem, nondum habentes Spiritum vivificantem, currebant cum sacrificiis ad templum: et quamvis in figuram futuri sanguinis quo redempti sumus; tamen nescientes quid per eas præfiguraretur, cruentas victimas immolabant. Nunc vero in gratia Novi Testamenti: « Qui timetis Dominum, laudate eum. » Ipse quippe in alio Psalmo, illa mutanda prænuntians, quæ tunc in umbra futuri offerebantur: « Non accipiam, » inquit, de manu tua vitulos, neque de gregibus tuis » hircos¹. » Et paulo post, ut ostenderet sacrificium Novi Testamenti, quando illa fuerant cessatura: « Immola, » inquit, Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota » tua. » Et in fine ejusdem Psalmi: « Sacrificium, in- » quit, laudis glorificabit me: et illic via est, qua osten- » dam illi salutare meum². » Salutare Dei Christus est, quem infantem Simeon senex cum agnovisset in spiritu, eumque sumpsisset in manus: « Nunc dimittis, inquit, » Domine, servum tuum, secundum verbum tuum in » pace: quoniam viderunt oculi mei Salutare tuum³. »

XLVII. « Qui timetis ergo Dominum, laudate eum, » universum semen Jacob magnificate eum. » Non vacat quod ei non sufficit dicere, « Semen Jacob, » nisi adde- ret, « Universum; » ne in solis eis intelligeretur, qui ex Israëlitis fuerant credituri. Semen enim Jacob ipsum est semen Abraham: omnibus autem in Christum credentibus, non solis qui ex Israël fideles erant, Apostolus dicit: « Ergo Abraham semen estis secundum promissionem hæ- » redes⁴. » Ibi namque commemoravit præfigurationem Novi Testamenti, in eo quod scriptum est: « In Isaac vo- » cabitur tibi semen⁵; » non utique in Ismaël ancillæ filio. In quibus duobus filiis Abraham servo et libero, et duabus

¹ Psal. XLIX, 9. — ² Ibid. 23. — ³ Luc. II, 29. — ⁴ Galat. III, 29. — ⁵ Rom. IX, 7, ex Gen. XXI, 12.

mulieribus ancilla et libera, scribens ad Galatas, duo Testamenta dicit in allegoria præfigurata¹. Unde dicit: « Non qui filii carnis, ii sunt filii Dei; sed filii promissionis deputantur in semine. Promissionis enim verbum » hoc est: Ad hoc tempus veniam, et erit Saræ filius². »

XLVIII. Multum est et nimis longum diligenter enucleare, cur filii promissionis pertinentes ad Isaac, Novi Testamenti gratiæ deputentur. Breviter tamen attingam; unde tanto fructuosius cogitabis, quanto magis pie cogitaveris. Non omnia Deus quæ prædicat, promittit: prædicat enim etiam illa, quæ non ipse facit; quia est omnium præscius futurorum³. Prædicat ergo et peccata hominum, quæ potuit præscire, non facere. Promittit autem quæ ipse facturus est, nec ea mala, sed bona. Quis enim promittit mala? Quamvis itaque mala inferat malis, non peccata, sed supplicia; minatur tamen ea potius quam promittit. Omnia largitur et præscit; sed peccata prædicat, supplicia minatur, beneficia pollicetur. Filii ergo promissionis, filii sunt beneficii. Hæc est gratia, quæ gratis datur, non meritis operantis, sed miseratione donantis. Hinc gratias agimus Domino Deo nostro, quod est magnum sacramentum in sacrificio Novi Testamenti, quod ubi et quando et quomodo offeratur, cum fueris baptizatus, invenies.

XLIX. Deinde sequitur et dicit: « Timeat eum omne » semen Israël⁴. » Qui Jacob, ipse et Israël, unus homo erat, habens duo nomina, non in parvo sacramento: sed uno libro non possunt dici omnia, in quo jam multum progressi sumus, et nondum de aliis tribus quæstionibus aliquid diximus, hoc est, de tenebris exterioribus; et latitudine et longitudine et profundo; et de

¹ Galat. IV, 22. — ² Rom. IX, 8, ex Gen. XVIII, 10. — ³ Beda vulgatus in Galat. 3. — ⁴ Psal. XXI, 25.

quinque et quinque virginibus. Quod ergo dixit supra, « Universum semen Jacob, » hic consequenter ait, « Omne » semen Israël. » Sed quare superius, « Magnificate eum » et posterius, « Timeat eum. » Magnificatio laudi congruit; de qua dixerat: « Qui timetis Dominum, laudate eum: » unde jam multa disserui. Ibi quippe amor vel charitas Dei quæ perfecta foras mittit timorem¹. Cur ergo iterum, « Timeat eum omne semen Israël? Non enim accepistis, inquit Apostolus, spiritum servitutis iterum in » timore². » Sed idem Apostolus oleastro inserto in olivam timorem præcipit³, hoc est, gentibus additis radici Abraham, Isaac, Jacob, ut et ipse fierent Israël, id est, pertinerent ad semen Abrahæ.

L. Quam insertionem oleastri jam amputatis propter infidelitatis superbiam naturalibus ramis, etiam ipse Dominus in Evangelio prædixit occasione illius Centurionis, qui in eum ex gentibus credidit. Tunc enim ait: « Amen » dico vobis, non inveni tantam fidem in Israël⁴. » Et adjunxit, « Ideo dico vobis, quia multi ab Oriente et » Occidente venient, et recumbent cum Abraham, Isaac, » et Jacob in regno cœlorum: filii autem regni ibunt in » tenebras exteriores; illic erit ploratio et stridor dentium⁵: » ita significans inseri oleastrum propter humilitatem, (dixerat quippe ille Centurio, « Non sum dignus » ut sub tectum meum intres, sed tantum dic verbo, et » sanabitur puer meus⁶) confractionem autem ramorum naturalium propter superbiam, scilicet eorum qui ignorantes Dei justitiam, et suam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti⁷. De iis quippe vana elatione tumentibus dictum est, quod ibunt in tenebras exteriores, qui jactantes se de semine Abrahæ, semen Abrahæ

¹ 1 Joan. iv, 18. — ² Rom. viii, 15. — ³ Id. xi, 17. — ⁴ Matth. viii, 10. — ⁵ Ibid. ix. — ⁶ Ibid. 8. — ⁷ Rom. x, 3.

fieri noluerunt, ut essent filii promissionis, quia fidem Novi Testamenti non receperunt, ubi Dei justitia commendatur, suam constituere volentes; id est, tanquam de suis meritis et operibus præfidentes spreverunt esse filii promissionis, hoc est, filii gratiæ, filii misericordiæ, ut qui gloriatur, in Domino gloriatur; credens in eum qui justificat impium, hoc est, qui ex impio facit pium; ut deputetur fides ejus ad justitiam, et impleatur in eo, non quod postulabat ejus meritum, sed quod a Domino promissum est beneficium.

LI. Cum iis igitur agens Apostolus, qui olivæ per gratiam inserebantur, « Dicis, inquit, Fracti sunt rami, » ut ego inserar. Bene propter incredulitatem fracti sunt. » Tu autem fide sta: noli altum sapere, sed time¹. » Dei est enim beneficium, non meritum tuum: quod et alibi dicit, « Gratia salvi facti estis per fidem, et hoc non ex » vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne forte » quis extollatur. Ipsi enim sumus figmentum creati in » Jesu Christo in operibus bonis, quæ præparavit Deus » ut in illis ambulemus². » In hoc itaque intellectu gratiæ inest timor, de quo dicitur, « Noli altum sapere, sed » time³. » Timor autem iste alius est, non est ille servilis, quem charitas foras mittit. Illo enim timetur ne incidatur in tormentum supplicii, isto autem ne amittatur gratia beneficii.

LII. Quapropter quamvis fidelibus ad Novum Testamentum pertinentibus dicat Apostolus quod paulo ante commemoravi. « Non enim accepistis spiritum servitutis » iterum in timore; sed accepistis spiritum adoptionis » filiorum, in quo clamamus, Abba pater⁴; » id est, ut fides in nobis sit, quæ per dilectionem operatur, non

¹ Rom. xi, 19. — ² Ephes. ii, 8. — ³ 1 Joan. iv. — ⁴ Rom. viii, 15, et Galat. v, 6.

tam timendo pœnam quam amando justitiam : tamen quia non fit anima justa nisi participatione melioris, qui justificat impium, (quid enim habet quod non accepit?) non debet sibi tribuendo quod Dei est, ita gloriari tanquam non acceperit¹. Ob hoc ei dictum est, « Noli altum sapere, sed time². » Et timor iste præcipitur iis etiam, qui ex fide viventes, hæredes sunt Novi Testamenti, atque in libertatem vocati. Altum enim sapere, dictum est, superbire. Quod alio loco e contrario satis ostendit, ubi ait, « Non alta sapientes, sed humilibus » consentientes³. » Ex hoc quod ait, « Humilibus consentientes, » utique aperuit nihil aliud se dixisse, « Alta » sapientes, » quam superbientes.

LIII. Timor ergo non est in charitate, quia perfecta charitas foras mittit timorem⁴; sed illum servilem, illum quo cum se quisque ab opere malo abstinere, pœna terretur, non justitia delectatur; hunc charitas foras mittit, quam non delectat iniquitas, etiamsi proponatur impunitas : non illum quo timet anima, ne amittat ipsam gratiam, qua in illa factum est, ut eam non peccare delectet; quo timet ne Deus eam deserat, etiamsi nullis dolorum cruciatibus puniat. Hic timor castus est, non eum charitas ejicit, sed adsciscit. De illo quippe scriptum est, « Timor Domini castus permanens in sæculum » sæculi⁵ : » nequaquam istum diceret permanentem, nisi sciret alium, qui non permaneret. Et bene istum castum dixit, hoc enim non caret amor, quo anima inhæret Deo, quæ dicit in alio Psalmo, « Perdidisti omnem qui fornicatur abs te, mihi autem adhærere Deo, » bonum est⁶. » Nam et conjux quæ adulterinum animum gerit, etiamsi timore viri non adulterium perpetrat,

¹ 1. Cor. iv, 7. — ² Rom. xi, 21. — ³ Id. xii, 16. — ⁴ 1. Joan. iv, 18. — ⁵ Psal. xviii, 10. — ⁶ Id. lxxxii, 27.

tamen quod deest operi, inest voluntati. Casta vero aliter timet : nam et ipsa timet virum, sed caste. Denique timet illa, ne vir infestus adveniat; ista, ne offensus abscedat. Non amanti enim præsentia viri molesta est; amanti autem, absentia. Timore itaque casto permanenti in sæculum sæculi, timeat Deum omne semen Israël. Timeant quem diligunt, non alta sapiendo, sed humilibus consentiendo : cum timore et tremore suam ipsorum salutem operentur. « Deus est enim qui operatur in eis et velle et operari pro » bona voluntate¹. »

LIV. Hæc est justitia Dei, hoc est quod Deus donat homini, cum justificat impium. Hanc Dei justitiam ignorant superbi Judæi, et suam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti²; hac superbia dejiciuntur, ut humilis inseratur oleaster. Et illi ibunt in tenebras exteriores, de quibus inter alia requisisti, venientibus ab Oriente et Occidente multis, qui recumbent cum Abraham, Isaac, et Jacob in regno cœlorum³. Sunt enim modo in exteris tenebris, unde correctio desperanda non est; quam si contempserint, ibunt in tenebras exteriores, ubi correctionis locus non erit : quoniam Deus lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ⁴; sed lux cordis, non istorum qui in carne sunt oculorum; nec omnino talis, qualis hujus lucis visibilis phantasia cogitatur; quanquam et ibi est videre, sed longe aliter, longe dissimiliter. Qualis enim lux est ipsa charitas, quis verbis explicet? quis earum rerum, quæ sensibus carnis adjacent, ullo demonstret exemplo? An forte lux non est charitas? Audi apostolum Joannem : ipse quippe dixit, quod modo commemoravi, « Quoniam Deus lux est, et tenebræ non » sunt in eo ullæ; » qui rursus dicit : « Deus charitas

¹ Philip. ii, 13. — ² Rom. x, 3. — ³ Matth. xxii, 12. — ⁴ 1. Joan. i, 5.

» est¹. » Ac per hoc si Deus lux est, et Deus charitas est, profecto charitas lux ipsa est, quæ diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis². Item dicit: « Qui odit fratrem suum, in tenebris est usque adhuc³. » Istæ sunt tenebræ, in quas diabolus et Angeli ejus multum superbiendo progressi sunt. « Charitas enim non æmulator, quia non inflatur⁴. » Ideo non æmulator, quia non inflatur. Ubi enim præcedit inflatio, continuo sequitur æmulationis; quoniam superbia mater est invidentiæ.

LV. Diabolus igitur et angeli ejus a luce atque fervore charitatis aversi, et nimis in superbiam invidiamque progressi, velut glaciali duritia torpuerunt. Et ideo per figuram tanquam in Aquilone ponuntur: unde cum generi humano diabolus incubaret, ventura gratia Salvatoris dicitur in Cantico Canticorum: « Exurge, Aquilo; » et veni, Auster; perfla hortum meum, et fluent aromata⁵. » Exurge qui irruisti, qui subditis incumbis, qui possessos premis. Exurge ut a tuo pondere relvati erigantur, quorum animas premendo curvastis. « Et veni, Auster, » inquit, spiritum invocans gratiæ, flantem de meridie velut a parte fervida et luminosa, ut fluant aromata. Unde Apostolus dicit: « Christi bonus odorsumus in omni loco⁶. » Hinc etiam dicitur in quodam Psalmo: « Convertte Domine » captivitatem nostram, sicut torrens in Austro⁷: » captivitatem scilicet, qua sub diabolo tanquam sub Aquilone tenebantur, ubi abundante iniquitate frigerant, et quodam modo congelaverant. Hinc enim et Evangelium dicit: « Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas » multorum⁸. » At vero flante Austro, glacies resolvitur,

¹ Joan. iv, 8. — ² Rom. v, 5. — ³ Joan. ii, 11. — ⁴ 1 Cor. xiii, 4. — ⁵ Cant. iv, 16. — ⁶ 2 Cor. ii, 15. — ⁷ Psal. cxxv, 4. — ⁸ Matth. xxiv, 12.

glacies resolvitur, et torrentes fluunt, id est, peccatis remissis, populi ad Christum charitate concurrunt. Hinc et alibi scriptum est: « Sicut glacies in sereno, ita solventur peccata tua¹. »

LVI. Proinde rationalis creatura, sive in angelico spiritu, sive in anima humana, ita facta est, ut sibi ipsa bonum, quo beata fiat, esse non possit; sed mutabilitas ejus si convertatur ad incommutabile bonum, fiat beata: unde si avertatur, misera est. Aversio ejus vitium ejus, et conversio ejus virtus ejus est. Natura ergo non est mala, quia creatura spiritus vita est rationalis, quæ etiam privata bono cujus participatione beatificatur, id est, etiam vitiosa, melior est eo corpore, quod summum est in corporibus, id est, hac luce quæ sentitur oculis carnis, quia et ipsa est corpus: omni autem corpore quælibet incorporea natura præstantior est, non mole, quia non nisi corporum est moles, sed vi quadam qua supergreditur omnem phantasiam, quam volutat animus haustam de sensibus corporis. Sed quemadmodum in ipsis corporibus ea quæ inferiora sunt, sicut terra et aqua et ipse aer, meliora fiunt participatione melioris, id est, cum luce illuminantur, et fervore vegetantur: sic incorporeæ creaturæ rationales ipsius Creatoris fiunt participatione meliores, cum ei cohererent purissima et sanctissima charitate; qua omnimodo si caruerint tenebrescunt, et obdurescunt quodam modo.

LVII. Proinde infideles homines tenebræ sunt, qui per fidem conversi ad Deum, quadam præmissa illuminatione lux fiunt. In qua proficendo si ex fide ad speciem pervenerint, ut id quod credunt etiam conspicerent, sicut tantum bonum potest conspici, mereantur, perfectam recipient imaginem Dei. Talibus enim dicit Apos-

¹ Eccli. iii, 11. — ² Eccli. iii, 11.